

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Гришук Максима Олександровича
«Правове забезпечення антикорупційної діяльності: загальнотеоретичний
аспект», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 – Право**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Сказати, що вибрана тема актуальна, означає не сказати нічого.

По-перше, корупція становить загрозу національній безпеці та є однією з головних перепон на шляху утвердження демократичної правової держави.

По-друге, звернення до правового забезпечення антикорупційної діяльності видається не лише методологічно обґрунтованим, а й логічно необхідним кроком у процесі комплексного наукового осмислення цієї проблематики з огляду на сучасні виклики і трансформації;

По-третьє, є одним із основоположних шаблів стабільності та засад життєдіяльності суспільства та держави, з огляду на європейські амбіції України.

По-четверте, корупція не є інфекцією, яку раптом може “підхопити” здорове суспільство. Вона є наслідком явищ та тенденцій політики, економіки та розвитку держави. Жодна країна не була ніколи повністю вільною від неї і ніколи не буде.

Змінюються лише її обсяги і прояви, а також її можливості, що визначаються ставленням до цього небезпечного явища держави і суспільства. Проте зменшити обсяги корупції, обмежити сфери її розповсюдження і впливу на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси в суспільстві, змінити характер корупційних проявів під силу. Для цього необхідна політична воля на вищих щаблях влади, проведення реальної державної антикорупційної політики, а не просто задекларованих намірів щодо протидії цьому суспільному

злу, забезпечення відкритості влади, свобода слова та вільні засоби масової інформації, чесні та незалежні суди й активна позиція усього суспільства щодо подолання корупції в нашій країні.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що корупцію, як багатовекторне явище, досліджують фахівці різних галузей науки, які пропонують бачення суті цього негативного явища, привносять своє розуміння у процес вивчення природи і особливостей корупції у різних сферах життєдіяльності суспільства, пропонують шляхи протидії корупційним проявам в багатьох сферах.

Натомість, проблеми у цій сфері, як зазначає дисертант, на сьогодні є одним з факторів як гальмування їх розвитку, так і, навпаки, переходу їх у якісно новий стан, оскільки вони активізують критичне мислення небайдужих людей до корупції і до права назагал, і в кінцевому рахунку вихід на нові засоби пізнання правової реальності,

Отож, проникаючи в таємниці загальнотеоретичного аспекту правового забезпечення антикорупційної діяльності, Максим Олександрович свідомо поставив перед собою низку завдань, які передбачали :

1. Осмислення зазначеної проблематики.

2. Виокремлення способів, підходів для досягнення результатів, зазначених у меті дослідження (с.20), і третє найголовніше, практична цінність результатів наукової розвідки (с.24-25).

Вирішення окреслених завдань зумовлювало потребу враховувати не тільки теоретичну думку, а й методологію.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації Грищук Максима Олександровича «Правове забезпечення антикорупційної діяльності: загальнотеоретичний аспект», дає підстави стверджувати, що висвітлення теми дослідження відзначається всебічністю та фундаментальністю.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовірність наукових результатів дослідження М.О. Грищук забезпечується належним методологічним інструментарієм, який дав змогу забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів. Методологічну основу дисертації становить низка концептуальних підходів, загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Основні методи та прийоми дослідження об'єднані плюралізмом підходів, обрані з врахуванням об'єкта та предмета дослідження (с.21-22). Застосування діалектичного та системно-структурного методів дозволило проаналізувати сучасні наукові підходи до сутності понять «корупція», «антикорупційна політика», «антикорупційна діяльність», «політика у сфері запобігання і протидії корупції», «механізм протидії корупції» (підрозділи 1.1., 2.1., 2.2., 3.1., 3.2.). Історичний метод дозволив прослідкувати генезу процесу виникнення та протидії корупції від найдавніших часів до сьогодення (підрозділ 1.2.). Логіко-семантичний метод використано у процесі дослідження характеристики сутності корупції та антикорупційної діяльності, характеристики її інституційної структури, при аналізі державної політики у сфері запобігання і протидії корупції, причин виникнення корупції в системі органів державного управління (підрозділи 1.1., 2.2., 3.1.). Формально-логічний метод застосовано при аналізі змісту національних та іноземних нормативно-правових актів, які регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії корупції (підрозділи 2.1., 3.1., 3.2.). Використання соціологічного методу і статистичних даних мало допоміжну роль при дослідженні кількісних параметрів, при оцінці ефективності антикорупційної діяльності (розділ 2). Методологія прогнозування і моделювання дозволила окреслити основні необхідні новели до законодавства України про антикорупційну діяльність (підрозділи 2.1., 2.2., 3.2.). Спеціально-юридичні формально-догматичний метод і метод тлумачення норм права застосовано при розкритті нормативно-правових засад здійснення антикорупційної діяльності, характеристиці інституційної складової національної антикорупційної політики, висвітленні особливостей державної політики та характеристиці механізмів протидії корупції в Україні, аналізі досвіду інших країн щодо правового забезпечення

функціонування системи антикорупційної діяльності (розділи 2, 3). Використання порівняльно-правового методу дало можливість пізнати досвід організації і функціонування провідних інституцій в системі антикорупційної діяльності України, інституцій та механізмів антикорупційної діяльності ряду інших країн (підрозділи 2.2.)

Теоретичною основою дослідження стали наукові розробки українських і закордонних вчених з проблем теорії та історії держави і права, адміністративного права і процесу, кримінального права і процесу, теорії правоохоронної діяльності тощо, нормативно-правові акти України, міжнародних організацій і зарубіжних країн у сфері антикорупційної діяльності.

Емпіричну базу дослідження сформували офіційні статистичні дані діяльності антикорупційних органів України та іноземних установ, матеріали судової практики, звіти про діяльність спеціалізованих органів влади, відповідальних за реалізацію антикорупційної діяльності(с.22).

Ознайомившись із дисертаційною роботою «Правове забезпечення антикорупційної діяльності: загальнотеоретичний аспект» можна виділити низку положень, що містять елементи наукової новизни в теорії права.

Автором за результатами проведення відповідних узагальнень теоретичного матеріалу уперше:

- комплексно проаналізовано особливості організації та функціонування системи антикорупційної діяльності в Україні як соціально-правового явища на теоретико-правовому та практично-правовому рівнях на основі аналізу міжнародного законодавства і досвіду антикорупційної політики в окремих державах;
- запропоновано створити реєстр юридичних осіб, щодо яких відкрито кримінальне провадження, реєстр посадових осіб підприємств, щодо яких відкрито адміністративне чи кримінальне провадження за корупційні діяння;

удосконалено:

- визначення термінів «корупція», «антикорупційна політика», «антикорупційна діяльність», «політика у сфері запобігання і протидії корупції», «механізм протидії корупції»;
- пропозицію про доповнення Закону України «Про запобігання корупції» положеннями про мету, завдання, принципи, суб'єкти, об'єкти, пріоритетні напрями, засоби та заходи антикорупційної діяльності держави;
- висновок про те, що процес інституціоналізації антикорупційної політики України ввійшов в активну фазу після подій Євромайдану, який вкрай загострив потребу та запит суспільства на ґрунтовне очищення влади від проявів корупції на різних рівнях за різними проявами, що стало каталізатором переформатування антикорупційної системи;
- висновок про те, що характерною особливістю створення новітніх антикорупційних органів є вплив більшою мірою зовнішніх, аніж внутрішніх чинників, що проявляються у необхідності виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань;
- твердження про недостатній рівень якості нормопроектуючої техніки при розробці правової бази діяльності новостворених антикорупційних органів;
- пропозицію про необхідність чіткого нормативно-правового забезпечення процедури аудиту діяльності НАБУ;
- перелік завдань функціонування антикорупційних механізмів;

набули подальшого розвитку:

- формулювання пріоритетних напрямів формування антикорупційної політики як основи Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки;

- обґрунтування доцільності функціонування ВАКС з огляду на недостатню ефективність судової системи у розгляді корупційних справ, що потребує дієвих і конкретних заходів із вирішення накопичених проблем судочинства;
- рекомендації щодо удосконалення порядку реєстрації повідомлень про корупцію та фактів їх перевірки;
- набір механізмів протидії корупції, які варто запозичити Україні з досвіду антикорупційної діяльності інших країн.

Загалом елементи наукової новизни сформульовані доступно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають встановленим вимогам (с.23-24).

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (277 найменувань) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 250 сторінок, з яких основний текст – 185 сторінок, список використаних джерел – 31 сторінка, додатки на 17 сторінках). Це свідчать про належне опрацювання теми дослідження, високий рівень теоретичної підготовки автора(с.26).

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Вступ дисертації містить обґрунтування вибору теми дослідження. У ньому звернуто увагу на актуальність обраної теми; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету і завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; окреслено апробацію матеріалів дисертації, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано авторське вирішення наукового завдання, що полягає у всебічному дослідженні загальнотеоретичних аспектів правового забезпечення антикорупційної діяльності з урахуванням положень чинних правових норм, наукових напрацювань провідних українських і зарубіжних дослідників проблеми, міжнародного досвіду та підходів до антикорупційної політики (с.20).

Зокрема, у Розділі 1 «Витоки, становлення, сутність антикорупційної діяльності» (с.27-72) розглянуто теоретико-методологічні підходи до вивчення корупції як соціально-правового явища, універсального визначення якого досі в науці не сформульовано. Проаналізовано сутність, прояви, структуру, форми, рівні корупції як соціального явища та проблеми функціонування публічної влади. На основі аналізу напрацювань вчених та чинного законодавства виокремлено суто юридичні ознаки корупції. Акцентовано увагу на загрозах, які породжує корупція як системне явище. Виділено концептуальні погляди щодо розуміння напрямів запобігання і протидії корупції, недоліки сучасного нормативного трактування корупції в Україні. Окремо охарактеризовано історико-правовий процес виникнення та протидії корупції як соціального феномена і політико-правового явища від найдавніших часів (появи перших держав) до кінця першої чверті XXI століття. Запропоновано та обгрунтовано періоди історії антикорупційної діяльності в Україні: становлення; формування основних засад протидії корупції; псевдопротидія корупції; посилення протидії корупції; законодавче реформування; комплексне реформування антикорупційного законодавства і становлення дієвої інституційної системи. Прийняття ряду нормативно-правових актів та активізація роботи спеціальних антикорупційних органів, зокрема, в умовах військового стану, позначили якісно новий рівень організації та реалізації національної антикорупційної політики в Україні

У Розділі 2 «Нормативно-правовий та інституційний виміри антикорупційної діяльності в Україні» (с.72-141) проаналізовано чинну нормативно-правову базу та структуру інституційної системи антикорупційної діяльності в Україні. Обгрунтовується висновок про те, що за наявної відсутності безпосередньої регламентації антикорупційної діяльності в Конституції України наявний прямий зв'язок її норм із антикорупційним законодавством. Враховуючи аналіз норм Загальної частини Кримінального кодексу України можна констатувати особливе ставлення законодавця до корупційних кримінальних правопорушень через їх виокремлення серед інших видів правопорушень, суттєву мінімізацію можливостей звільнення від

кримінальної відповідальності, амністії та помилування правопорушників. Обґрунтовується запровадження інституту незаконного збагачення як самостійного складу кримінального правопорушення, формулювання неправомірної вигоди в нормах кримінального права з дотриманням усіх принципів права, коректного окреслення суб'єктивних і об'єктивних ознак даного кримінального правопорушення, забезпеченням адекватності санкцій та недопущення суб'єктивізму під час застосування процесуального закону. У роботі представлено критичний аналіз функціонування інституційної системи антикорупційної політики в Україні. Ідеться про роботу таких спеціалізованих інституцій, як Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Вищий антикорупційний суд (ВАКС), Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА). Акцентовано увагу на проблемних аспектах в їх роботі, що негативно впливають на її ефективність, та шляхах їх вирішення. Відзначено недостатній рівень якості нормопроектної техніки при розробці правової бази функціонування новостворених антикорупційних органів, що спричинило численні судові баталії, експертні дискусії, привернення уваги міжнародних партнерів, необхідність виправлення колізій та внесення відповідних законодавчих змін, перезавантаження паралізованої роботи інституцій. Обґрунтовано авторські пропозиції щодо необхідності нормативно-правового забезпечення процедури аудиту ефективності діяльності НАБУ. Відстоюється позиція, що функціонування ВАКС є доцільним і цілком виправданим з огляду на малоефективність судової системи при розгляді корупційних справ, що потребувала дієвих і конкретних заходів із вирішення накопичених проблем судочинства. Зроблено висновок, що ключовий пріоритет у процесі вдосконалення функціонування антикорупційних інституцій в Україні полягає в покращенні взаємодії між ними, в тому числі на основі удосконалення нормативно-правового забезпечення.

У Розділі 3 «Стратегія запобігання та протидії корупції як складова антикорупційної політики держави» (с.141-195) досліджуються актуальні аспекти державної політики у сфері запобігання і протидії корупції, шляхи удосконалення механізмів протидії корупції в Україні, міжнародний досвід антикорупційної діяльності. Запропоновано визначення політики у сфері запобігання і протидії корупції. Проаналізовано структурні елементи антикорупційної політики (організаційні, економічні, політичні, управлінські). На основі аналізу принципів Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки запропоновано визначити пріоритетні напрями формування антикорупційної політики. Доведено необхідність наділити Координаційну робочу групу з питань антикорупційної політики функцією моніторингу б законодавства у сфері повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування.

Обґрунтовано необхідність оприлюднення даних про усі види діяльності суб'єктів владних повноважень на їх офіційних веб-ресурсах. Виокремлено пріоритетні напрями політики України у сфері запобігання та протидії корупції. Доведено необхідність доповнення Закону України «Про запобігання корупції» положеннями про мету, завдання та принципи антикорупційної політики. Подано дефініцію механізму протидії корупції. Обґрунтовано передумови ефективності механізму протидії корупції. Визначено елементи механізму протидії корупції в Україні.

Доведено, що ефективною моделлю антикорупційного механізму є модель комплексного підходу до боротьби з корупцією, що включає в себе три основні елементи: модель-розуміння корупційної діяльності, модель-попередження корупційних ризиків, модель-невідворотності покарання за корупційну діяльність. Визначено систему засобів, що впливають на негативний приріст корупціогенних факторів.

Сформульовано пропозиції щодо доповнення переліку завдань антикорупційного механізму окремими нормами в законодавстві України. Проаналізовано досвід організації та реалізації антикорупційної політики в

Польщі, Німеччині, Швеції. Виділено головні механізми протидії корупції в зарубіжних країнах, які варто запозичити Україні.

У роботі вперше комплексно проаналізовано особливості організації та функціонування системи антикорупційної діяльності в Україні як соціально-правового явища на основі аналізу міжнародного законодавства і досвіду антикорупційної політики окремих зарубіжних держав. Запропоновано створити реєстр юридичних осіб, щодо яких відкрито кримінальне провадження за корупційні діяння, а також реєстр посадових осіб підприємств, щодо яких відкрито такі ж провадження.

Удосконалено визначення термінів «корупція», «антикорупційна політика», «антикорупційна діяльність», «політика у сфері запобігання і протидії корупції», «механізм протидії корупції». Підтримано пропозицію щодо доповнення Закону України «Про запобігання корупції» положеннями про мету, завдання, принципи, суб'єкти, об'єкти, пріоритетні напрями, засоби та заходи антикорупційної діяльності держави. Констатовано недостатній рівень якості нормопроектальної техніки при розробці правової бази діяльності новостворених антикорупційних органів.

Підтримано пропозицію про необхідність чіткого нормативно-правового забезпечення процедури аудиту діяльності НАБУ. Доповнено перелік завдань функціонування антикорупційних механізмів. Набули подальшого розвитку формулювання пріоритетних напрямів формування антикорупційної політики як основи Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, доцільності функціонування ВАКС, вдосконалення порядку реєстрації повідомлень про корупцію та фактів їх перевірки, рекомендації щодо удосконалення механізму реєстрації повідомлень про факти одержання (пропозиції одержання) подарунків, набору механізмів протидії корупції, які варто запозичити Україні з досвіду антикорупційної діяльності інших країн.

Завершують роботу висновки, в яких концентровано пропонуються результати проведеного наукового дослідження.

Виклад матеріалу у роботі належно структурований, основні положення дисертації логічно пов'язані, науковий апарат роботи відповідає встановленим вимогам.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Положення та висновки, сформульовані в дисертації, викладені у дванадцяти наукових публікаціях, з яких: п'ять статей в українських фахових виданнях з юридичних наук, одна стаття у закордонному науковому періодичному виданні, індексованому в міжнародних наукометричних базах, шість тез доповідей на міжнародних наукових конференціях. Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає нормативним вимогам. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертації, характер статей дисертанта, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень вказують на вирішення М.О. Грищук актуальної теоретико - прикладної проблеми, яка полягає у тому, щоб на основі положень правових норм, наукових напрацювань, статистичних матеріалів, матеріалів судової практики, врахування міжнародного досвіду розкрити загальнотеоретичний аспект правового забезпечення антикорупційної діяльності.

Вважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Сформульовані у дисертації окремі висновки та пропозиції можуть використовуватися: у науково-дослідній сфері, правотворенні (у процесі вдосконалення законодавства), у правозастосовчій діяльності правоохоронних органів, наділених повноваженнями реалізовувати функцію запобігання та протидії корупції, а також у навчальному процесі.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження виконане згідно із усіма вимогами законодавства України про авторське право: містить належним чином оформлені посилання на використані дисертантом у тексті роботи джерела. Автором надано повну та достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані належні методи дослідження. У проведеному дисертантом науковому дослідженні, оформленому у дисертаційну роботу, випадків плагіату не виявлено. Вищезазначене дозволяє дійти висновку про дотримання М.О. Грищук вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи здобутки М.О. Грищук, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі суперечності, спірні положення, які, як видається, потребують або додаткової аргументації, або ж спеціальних роз'яснень, зокрема:

1. Розділ про методологію, не можна заповнювати автоматично. Той, хто досліджує, повинен обрати свій метод, свій шлях, звільнити себе від влади авторитету (вчителя, школи, наукової організації). Досліджувати – означає йти, так би мовити наосліп, а не сліпо слідувати за стандартами. Методологія не повинна обмежувати дослідника (скажімо, надається перевага одному методу над іншим). Дуже важливо, щоб дослідник володів мужністю, мудрістю, аби усвідомити, що слід щось міняти, відчував щирість і свіжість у теоретичних пошуках обґрунтування правових явищ. Істиною повинно бути те, що науковець здатен сказати про дослідження у будь-якій аудиторії, зокрема наодинці з собою. Важливо щоб це була саме методологія науки. І у цьому виборі бере участь лише один "цензор" – професійна культура вченого, а оцінює його лише один "суддя" сама наука в особі наукового співтовариства.

У розділі методи дослідження (с.21-22 дисертації) здобувач зазначає про застосування загальнонаукових та спеціально-наукових методів наукового пізнання, і чомусь не згадано методи герменевтики (хоча у тексті дисертації вони згадуються); не розкрито інтегративний, емпіричний та інформаційно-комунікативний підходи хоч у дисертації ці підходи використовуються. Поза

увагою залишилися методи класифікації, документального та термінологічного аналізу. Крім того, дисертант оминув такий використаний ним метод як описово-оповідальний, інноваційний метод конкретних ситуацій, або кейс-метод.

Варто було б наголосити на корупційних методах, як нелегальне фінансування політичних партій та виборчих кампаній; підкуп виборців (обладнання доріг, ремонти під'їздів та дахів будинків, побудова дитячих та спортивних майданчиків, роздача пенсіонерам невеликих презентів), членів виборчих комісій, представників влади; «купівля-продаж» депутатських мандатів шляхом оплачування «прохідних» місць у виборчих списках партій (блоків); службові зловживання під час агітації; фальсифікація результатів виборів; купівля ефірного часу в ЗМІ, діяльність штабів, організація масових мітингів та грандіозних програм соціальної допомоги для бідних. Доки немає відповіді на запитання: яким чином кандидат у народні депутати витрачає на виборчу кампанію в десятки, а то і в сотні разів більше тільки на рекламу, на газифікацію населених пунктів виборців, на обладнання навчальних закладів комп'ютерною технікою тощо. У більшості розвинених демократичних країн це розглядають як корупцію, оскільки пов'язується з підкупом виборців.

До заявленої у роботі системи методів і прийомів наукового пізнання, що становлять методологічну основу дисертаційного дослідження, доцільно було б долучити основні принципи психолого-правового пізнання: принцип детермінізму, генетичний принцип, особистісно-гуманістичний принцип та принцип гармонізації професійної діяльності.

2. Дисертант у роботі справедливо наголошує на високий рівень правового нігілізму в Україні, який наочно характеризує настрої у суспільстві, відображає відношення його громадян до закону і до структур влади та вказує на високий рівень корумпованості суспільства. Навіть незважаючи на заяви про ненависть до хабарників, громадяни демонструють розуміння мотивів здирників, і часто схильні бачити потенційного хабарника в будь-кому, вважаючи, що ті, хто хабарів не бере, просто не мають такої можливості. Населення пристосовується

до корупційного середовища, пасивно ухвалюючи існуючий порядок, слідуючи безпринципно і некритично думці та досвіду більшості щодо корупційних відносин у суспільстві.

Проте не звернено увагу, що в суспільстві затверджується ще одна з форм проявів деформації правосвідомості — конформізм (від пізньолат. *conformis* — подібний, схожий), який представляє собою зовнішню угоду із загальноприйнятим порядком, оскільки внутрішньо індивід може залишатися не згодним із ним. Таким чином, корупція стає своєрідним способом мислення, який обумовлює спосіб життя. Поступово перетворюючись із соціальної аномалії, за якої руйнуються моральні цінності суспільства, поступаючись прагматичним інтересам, позбавляючи людей порядності та посилюючи їх надлишкове прагнення до матеріальної вигоди, як правило, корупція стає не тільки звичним способом вирішення життєвих проблем, а й нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства

3.Здобувач недостатньо приділив увагу постійній поінформованості громадськості, яка є ключовим елементом щодо обізнаності населення про корупцію, методи боротьби з нею, проведення та результати антикорупційної кампанії та ін., що сприяє формуванню нетерплячого ставлення громадян до цього небезпечного для країни явища, підвищення рівня політико-правової культури соціуму, моралі, суспільних та людських цінностей. Тому в наш час особливої популярності здобули численні телевізійні шоу і теледебати, на яких обговорюються питання про діяльність влади, причини виникнення найпоширеніших корупційних діянь та їхніх провідних форм, фахівці роз'яснюють, яку шкоду завдає корупція нашій державі, суспільству та окремій людині, коментують найважливіші положення нових антикорупційних законів, періодично оприлюднюють результати перевірок в інститутах влади, прокуратурі, судах та інших установах і закладах.

4.Розглянувши значну кількість наукових джерел (277), заглибившись у їхній зміст, Максиму Олександровичу в основному вдається вирішувати поставлені завдання. Однак нерідко це робиться у надто спрощений спосіб,

використовуючи анотаційний підхід до аналізу джерел. Відчувається надмірна наукова обережність та коректність автора, що проявляється у відсутності критичного аналізу поглядів інших науковців, які займалися (займаються) проблемами корупції. Йдеться саме про поняття «критичний аналіз», обов'язковим компонентом якого є критичний підхід до позицій авторів, тобто наявність непогодження (критики, зауважень) з думками тих чи інших фахівців. У дисертації рідко зустрічаються ці важливі елементи наукової роботи. Тим паче, коли йдеться про теоретичну працю, автор якої повинен висловлювати свою позицію з питань, що у ній розглядаються, критикувати, аналізувати, співставляти, шукати істину, а не тільки приєднуватися до чийось міркувань. Адже при такій «миротворчій позиції» нерідко втрачається «червона нитка» особистих досягнень автора, елементи його наукової новизни.

5. Усім нам відомо, що для саморозвитку юридичної науки та задоволення потреб юридичної практики важливим є нарощування наукового знання про об'єкт і предмет, які є маркером автономії окремого дисертаційного дослідження.

На наше переконання, підвищення рівня наукових досліджень безпосередньо залежать від правильно обраного і, відповідно, методологічно вивреного об'єкта й предмета дисертації.

Об'єкт у науці обумовлює і предмет, і методи дослідження, і наукову спеціальність, за якою захищається дисертація. Предмет несе інформацію про ступінь новизни у вирішенні актуальної наукової проблеми чи наукового завдання.

Тому фрагментація об'єкта через суспільні відносини є методологічно вразливою та, на нашу думку, недоцільною, хоча є загальноприйнятою і традиційною не лише в дисертаціях із юридичних наук, а й науки державного управління, політології тощо, а отже, правильним. Проте всезагальність не означає правильність (с.21).

Об'єктом дослідження, на нашу думку, є механізм правового впливу забезпечення антикорупційної діяльності, або механізм правового регулювання антикорупційної діяльності.

Разом із тим, викладені зауваження носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, та не знижують загального схвалення її наукового рівня, що відповідає критеріям і вимогам, які сповідує сучасна наукова спільнота.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Гришук Максима Олександровича «Правове забезпечення антикорупційної діяльності: загальнотеоретичний аспект», є закінченою самостійною науково-дослідною роботою, в якій розкрита комплексна теоретична проблема правового забезпечення антикорупційної діяльності. У роботі відображені нові науково-обґрунтовані результати, які в своїй сукупності є істотними для розвитку науки теорії права і мають практичне значення у судовій та правозастосовній практиці. Дисертант володіє глибокими теоретичними знаннями, має глибокий різнобічний практичний досвід розгляду питань, що стали предметом його дослідження, вміє їх аналізувати і критично оцінювати. М.О. Гришук виявив знання концептуальних положень теорії та філософії права, а також безумовну здібність до самостійного здійснення й завершення концептуальних науково-дослідних робіт на належному науково-теоретичному і методологічному рівні, вміння вести тактовну і результативну полеміку, наполегливість у досягненні мети.

Дисертація Гришук Максима Олександровича «Правове забезпечення антикорупційної діяльності: загальнотеоретичний аспект», за своїм змістом, науковими результатами, новизною та іншими показниками відповідає вимогам Постанови КМУ відповідає вимогам пунктам 9, 10, 12 Постанови КМУ № 567 від 24 липня 2013 року «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами), а її автор на підставі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент: доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри теорії права та конституціоналізму ІІІІО НУ «Львівська політехніка»

Михайло КЕЛЬМАН

Підпис засвідчую: Вишній секретар Національного університету «Львівська політехніка»

к.т.н., доц.

Роман БРИЛИНСЬКИЙ

